

לרבי ישמעאל מאורסת לעבד עברי מנא ליה – נשלמא לרבי עקיבא דמוקי לה נחמיה בת חורין – לא נעיל קרא. דליכא למימר: מדחייב עלה רחמנא – ולאי מאורסת היא מישראל, דהא חפסו לה קדושין. הילכך איכא למימר לעבד עברי נמקדשה, שהרי רבו מוסריה לו בעל כחמה, כדמפרש נקדושין (יד, 3), ולא לעבד כנעני – שהרי אסורה לו. אלא לרבי ישמעאל דלמר שפחה גמורה מאורסת לעבד עברי, מנא ליה? (דלמר לעבד עברי שהרי אסורה לו), דילמא לעבד כנעני, דהא לדידיה שריא לגמרי טפי מענרי! אם אינו ענין לדידה – דהא חמיה (ויקרא יט): "והפדה לא נפדה".

משנה כל העריות – אם האחד גדול, או האיש או האשה – האחד חייב והאחד פטור. ונשפחה אינו כן, וגמרה מפרש לה. שוגג בחטאת ומזיד בהכרת – ונשפחה, נהי דאס הוא מזיד והיא שוגגה דפטורין, הואיל ואינה לוקה כדלמרינן לעיל: "נקרות מהיה והבית את אשמו", ואי לא – פטורין. מיהו, אם הוא שוגג והיא מזיזה – היא מנלקות והוא נאשם, כדלמרינן נהי פירקא דשוגג ומזיד שזין צנא על השפחה.

גמרא והכא חייב – נחמיה, וכי קטן חייב נשפחה? דהא איתקוש להדי – כדלמרינן לעיל: אם אין האשה לוקה – אין האיש מביא אשם. וכי ישן חייב – נחמיה. מערה לא מיחייב ד"שכנת זרע" כתיב בה. וכי מכורין מיחייב ואי לא לא מיחייב – ד"שכנת זרע" נעין. ושאינו ממכורין, כגון נפל מן הגג ונקטע – אין רלוי להזרע. ואי בשאר עריות קתני איפכא מיבעי ליה – עשו מערה נעריות

תוספות

דהא מקשו להדי – הלשון אינו מכוין, דהאיש הוקשה לאשה ולא אשה לאיש, דהא כי האיש כמו האשה חייבת, כדאיתא בתורת כהנים (קדושים פרשה ב ה): "ואיש" פרוט לקטן. יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד? תלמוד לומר: "ואיש" אם כן אשה לא איתקשה לאיש.

באין מתכוין (דכרחה) פטור – פירש הקונטרס: משום ד"שכנת זרע" כתיב, ובאין מתכוין אינו ראוי להזרע, כגון נפל מן הגג ונתקע. וקשה: מאן לימא לן דאינו ראוי להזרע? אלא האי טעמא משום שאנוס הוא. **תהא בקריא – תימה:** הא לא מפרש שצריך לקרות בשעה שמלקין אם לא מכאן!

מאורסת לעבד כנעני – לאו דוקא, דהא לא תפסו בה קדושין. **ורבי ישמעאל בשלמא** והפדה כו' דברה תורה כלשון בני אדם – והכי נמי קאמר בירושלמי [שבת פ"ט ח"ב]: לשונות כפולים הן והתורה דברה בהן, "הלך הלכת" "כנסו נכספת" "גנב גנבתו" ורבי עקיבא פליג. ובכל דוכתא דקאמר: הניחא למאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם, אלא למאן דאמר וכו' – היינו רבי ישמעאל ורבי עקיבא.

רבי אלעזר בן עזריה אומר: כל עריות מפורשות לנו בתורה, משוייר לנו, אפוא, חציה שפחה וחציה בת חורין ומאורסת לעבד עברי. אחרים אומרים: נאמר "לא יומתו כי לא חופשה" (ויקרא יט, כ) – בשפחה כנענית הכתוב מדבר, ומאורסת לעבד כנעני ולא לעבד עברי. ומבררים את השיטות: לשיטת ר' ישמעאל, בשלמא [נניח, מוכן הדבר] שהוא מסביר "והפדה לא נפדה" בשפחה גמורה – כדקתני [כמו שהוא שונה]: דברה תורה כלשון בני אדם, אלא דקתני [מה שהוא שונה] שהיא מאורסת לעבד עברי מנלן [מנין לנו?] ומשיבים, דכתיב [שנאמר]: "כי לא חופשה" האיש שלו היא מאורסת – חופש (חופשי), שאינו עבד כנעני הקנוי לבעליו, אלא עבד עברי, שאינו אלא כשכיר. ועוד שואלים: שיטת ר' אלעזר בן עזריה היינו [הריהו] שיטת ר' עקיבא, שמדובר בשפחה שנפדה, ומשיבים, לר' ישמעאל, הסבור שמדובר בשפחה גמורה, קאמר [אומר] ר' אלעזר בן עזריה: לדידי, בעלמא כוותיק סבירא ליה [לשיטתי, בדרך כלל כמותך סבור אני] שדברה תורה כלשון בני אדם, והכא שאני [ואולם כאן שונה] הדבר, מכדי כתיב ליה קרא [הואיל וכבר כתוב לו המקרא]: "כי לא חופשה", "והפדה לא נפדה" למה לי? שמע מינה להכי אתא [למד מכאן לכך בא], ללמד שמדובר במי שחציה שפחה וחציה בת חורין.

ג משנה כל עריות, אהד וואחד קטן – קטן פטור, אהד ער ואחד ישן – ישן פטור, אהד שוגג ואחד מזיד – שוגג בחטאת ומזיד בהכרת. **ד גמרא והכא חייב קטן? אמר רב יהודה, הכי קתני:** כל עריות, אהד גדול ואחד קטן – קטן פטור וגדול חייב, והכא – גדול נמי פטור, מאי טעמא? דהא מקשינן אהדדי. "כל עריות, אהד גיעור ואחד ישן – פטור". וכאן ישן נמי חייב? אמר רב יהודה אמר רב, הכי קתני: כל עריות, אהד גיעור ואחד ישן – ישן פטור וגייעור חייב, וכאן – אפילו גיעור פטור; מאי טעמא? דמקשינן אהדדי. תני תנא קמיה דרב ששת: "עשו גומר כמערה, מתכנין פשאין מתכנין, כדרכה פשלא כדרכה, גיעור פלישן. אמר ליה: מאי קאמר? אי בשפחה חרופה קתני, אמאי עשו גומר כמערה? גומר בשפחה חרופה מיחייב, מערה לא מיחייב! ותו, מתכנין פשאין מתכנין, אי מכוונה – מיחייבא, אי לא – לא מיחייבא! וכדרכה פשלא כדרכה נמי, כדרכה בשפחה חרופה – מיחייב, ופשלא כדרכה לא מיחייב, מאי טעמא? "שכבת זרע" פתיב! ומאי גיעור פלישן? ואי בשאר עריות קא תני, עשו גומר כמערה,

רבי אלעזר בן עזריה אומר: כל עריות מפורשות לנו בתורה, משוייר לנו, אפוא, חציה שפחה וחציה בת חורין ומאורסת לעבד עברי. אחרים אומרים: נאמר "לא יומתו כי לא חופשה" (ויקרא יט, כ) – בשפחה כנענית הכתוב מדבר, ומאורסת לעבד כנעני ולא לעבד עברי. ומבררים את השיטות: לשיטת ר' ישמעאל, בשלמא [נניח, מוכן הדבר] שהוא מסביר "והפדה לא נפדה" בשפחה גמורה – כדקתני [כמו שהוא שונה]: דברה תורה כלשון בני אדם, אלא דקתני [מה שהוא שונה] שהיא מאורסת לעבד עברי מנלן [מנין לנו?] ומשיבים, דכתיב [שנאמר]: "כי לא חופשה" האיש שלו היא מאורסת – חופש (חופשי), שאינו עבד כנעני הקנוי לבעליו, אלא עבד עברי, שאינו אלא כשכיר. ועוד שואלים: שיטת ר' אלעזר בן עזריה היינו [הריהו] שיטת ר' עקיבא, שמדובר בשפחה שנפדה, ומשיבים, לר' ישמעאל, הסבור שמדובר בשפחה גמורה, קאמר [אומר] ר' אלעזר בן עזריה: לדידי, בעלמא כוותיק סבירא ליה [לשיטתי, בדרך כלל כמותך סבור אני] שדברה תורה כלשון בני אדם, והכא שאני [ואולם כאן שונה] הדבר, מכדי כתיב ליה קרא [הואיל וכבר כתוב לו המקרא]: "כי לא חופשה", "והפדה לא נפדה" למה לי? שמע מינה להכי אתא [למד מכאן לכך בא], ללמד שמדובר במי שחציה שפחה וחציה בת חורין.

ג משנה כל עריות, אהד וואחד קטן – קטן פטור, אהד ער ואחד ישן – ישן פטור, אהד שוגג ואחד מזיד – שוגג בחטאת ומזיד בהכרת. **ד גמרא והכא חייב קטן? אמר רב יהודה, הכי קתני:** כל עריות, אהד גדול ואחד קטן – קטן פטור וגדול חייב, והכא – גדול נמי פטור, מאי טעמא? דהא מקשינן אהדדי. "כל עריות, אהד גיעור ואחד ישן – פטור". וכאן ישן נמי חייב? אמר רב יהודה אמר רב, הכי קתני: כל עריות, אהד גיעור ואחד ישן – ישן פטור וגייעור חייב, וכאן – אפילו גיעור פטור; מאי טעמא? דמקשינן אהדדי. תני תנא קמיה דרב ששת: "עשו גומר כמערה, מתכנין פשאין מתכנין, כדרכה פשלא כדרכה, גיעור פלישן. אמר ליה: מאי קאמר? אי בשפחה חרופה קתני, אמאי עשו גומר כמערה? גומר בשפחה חרופה מיחייב, מערה לא מיחייב! ותו, מתכנין פשאין מתכנין, אי מכוונה – מיחייבא, אי לא – לא מיחייבא! וכדרכה פשלא כדרכה נמי, כדרכה בשפחה חרופה – מיחייב, ופשלא כדרכה לא מיחייב, מאי טעמא? "שכבת זרע" פתיב! ומאי גיעור פלישן? ואי בשאר עריות קא תני, עשו גומר כמערה,

מסורת הש"ס
ט. תוספתא כריתות פ"א יח.
י. ילקוט תורה טרטו.
יא. כריתות יב, (ושם סומנו מקבילות).
יב. ראה תוספתא כריתות פ"א טו.

גרסות

כל עריות מפורשות לנו משוייר לנו חציה בכתיב ועוד: כל עריות מפורשות [לנו] משוייר אין לנו אלא חציה ובכתיב: כל עריות מפורשות ומה שיויר אין לנו אלא שחצייה.

מאורסת לעבד כנעני בהלכות גדולות הלי עריות (סימן כט) נוסף: הכתוב מדבר, מאורסת לעבד עברי מנלן, והיא לא חופשה מכלל הוא חופש.

לאחרים בשלמא יש בכתיב ובדפוס: בשלמא לאחרים קסברי. **לדידה... לדידה** בכתיב ועוד: לדידה... לדידה.

קטן... ישן... שוגג... ומזיד במשניות ועוד ובשי"מ ובכתיב: **הקטן... הישן... השוגג... והמזיד.**

נייעור בחלק מכתביו: ער וכן לחלו ובשי"מ: נער.

אחד נייעור ואחד ישן – ישן פטור בחלק מכתביו נוסף: **ונייעור חייב.**

תני תנא ראה בעמוד הבא גרסת בח"ג בסוגיה זו.

ומאי נייעור כישן יש בכתיב: ותו נייעור כישן מאי ניהו.

ג משנה וממשיכים לפרט את ההבדלים שבין העריות לבין שפחה חרופה: כל עריות, אם היה במעשה אחד גדול ואחד קטן – הקטן פטור, אחד ער ואחד ישן – הישן פטור, אחד שוגג ואחד מזיד – שוגג חייב בקרבן בחטאת ומזיד בהכרת.

ד גמרא שנינו במשנה כי כל העריות, אם היה אחד גדול ואחד קטן – הקטן פטור. ותמהים: **והכא** [וכאן] בשפחה חרופה, אתה רוצה לומר שחייב הקטן? והלא קטן פטור מן המצוות ומן העונשים! אמר רב יהודה, הכי קתני [כך הוא שונה]: כל עריות, אחד מהם גדול ואחד קטן – קטן פטור וגדול חייב, והכא [וכאן, בשפחה חרופה] כשאחד מהם קטן – הגדול נמי [גם כן] פטור, מאי טעמא [מה טעם הדבר]? דהא מקשינן אהדדי [שהרי הם מוקשים זה לזה] בכתיב: "בקרית תהיה... והביא האיש את אשמו" (ויקרא יט, כ). ועוד שנינו: כל עריות, אחד נייעור ואחד ישן – ישן פטור וגייעור חייב, וכאן, אם היה אחד גדול ואחד קטן – קטן פטור וגדול חייב, ואם האחד אינו חייב – גם השני פטור. תני תנא קמיה דרב ששת: "עשו גומר כמערה, מתכנין פשאין מתכנין, כדרכה פשלא כדרכה, גיעור פלישן. אמר ליה: מאי קאמר? אי בשפחה חרופה קתני, אמאי עשו גומר כמערה? גומר בשפחה חרופה מיחייב, מערה לא מיחייב! ותו, מתכנין פשאין מתכנין, אי מכוונה – מיחייבא, אי לא – לא מיחייבא! וכדרכה פשלא כדרכה נמי, כדרכה בשפחה חרופה – מיחייב, ופשלא כדרכה לא מיחייב, מאי טעמא? "שכבת זרע" פתיב! ומאי גיעור פלישן? ואי בשאר עריות קא תני, עשו גומר כמערה,

ג משנה וממשיכים לפרט את ההבדלים שבין העריות לבין שפחה חרופה: כל עריות, אם היה במעשה אחד גדול ואחד קטן – הקטן פטור, אחד ער ואחד ישן – הישן פטור, אחד שוגג ואחד מזיד – שוגג חייב בקרבן בחטאת ומזיד בהכרת.

ד גמרא שנינו במשנה כי כל העריות, אם היה אחד גדול ואחד קטן – הקטן פטור. ותמהים: **והכא** [וכאן] בשפחה חרופה, אתה רוצה לומר שחייב הקטן? והלא קטן פטור מן המצוות ומן העונשים! אמר רב יהודה, הכי קתני [כך הוא שונה]: כל עריות, אחד מהם גדול ואחד קטן – קטן פטור וגדול חייב, והכא [וכאן, בשפחה חרופה] כשאחד מהם קטן – הגדול נמי [גם כן] פטור, מאי טעמא [מה טעם הדבר]? דהא מקשינן אהדדי [שהרי הם מוקשים זה לזה] בכתיב: "בקרית תהיה... והביא האיש את אשמו" (ויקרא יט, כ). ועוד שנינו: כל עריות, אחד נייעור ואחד ישן – ישן פטור וגייעור חייב, וכאן, אם היה אחד גדול ואחד קטן – קטן פטור וגדול חייב, ואם האחד אינו חייב – גם השני פטור. תני תנא קמיה דרב ששת: "עשו גומר כמערה, מתכנין פשאין מתכנין, כדרכה פשלא כדרכה, גיעור פלישן. אמר ליה: מאי קאמר? אי בשפחה חרופה קתני, אמאי עשו גומר כמערה? גומר בשפחה חרופה מיחייב, מערה לא מיחייב! ותו, מתכנין פשאין מתכנין, אי מכוונה – מיחייבא, אי לא – לא מיחייבא! וכדרכה פשלא כדרכה נמי, כדרכה בשפחה חרופה – מיחייב, ופשלא כדרכה לא מיחייב, מאי טעמא? "שכבת זרע" פתיב! ומאי גיעור פלישן? ואי בשאר עריות קא תני, עשו גומר כמערה,

עיונים
והפדה לא נפדה למה לי שמע מינה להכי אתא וכן מסבירה הגמרא את לשונו של ר' אלעזר בן עזריה: כל העריות מפורשות והן בנות חורין (אמו אחרת וכו'), ולפיכך אם מדובר כאן בשפחה גמורה – די היה לומר "והיא לא חופשה". אלא שיויר (תורה) הלשון "והפדה לא נפדה" מלמד שמדובר במי שחציה שפחה וחציה בת חורין (וראה תפארת ישראל על המשניות).

כי לא חופשה וכו' תנהו ענין לדידה ואין כאן רק לימוד מייטור הלשון, אלא היא משמעותו של הכתוב, החוזר ומדגיש "כי לא חופשה" – בשום אופן, והרי המאורסת לעבד עברי יש בה צד של חופש, במה שהיא אשתו של בן חורין. אלא מכאן שמדובר במאורסת לעבד כנעני (מלבי"ם).

כל עריות אחד גדול וכו' התקשו אחרונים מדוע החילוקים שבין עריות לשפחה שבמשנה זו לא צורפו לאלו שבמשנה הקודמת. יש שהסביר כי ישנה מחלוקת בענין זה בין ר' יונתן לר' יאשיה (קדושין יא, א). האם בעריות צריך ששניהם יהיו בני עונשין כדי להענישם, או שדי שאחד מהם יהא בר עונשין כדי להענישו. ומשנה זו היא לפי שיטת ר' יונתן בלבד, ולכן סדרה בנפרד (תוס' חרשים על המשניות, אביר יעקב). ויש שהסביר כי במשנה הקודמת החילוק שבין עריות לשפחה הוא מוחלט, אולם במשנה שלפנינו אינו כן, שהרי הכלל שאם אחד מהם קטן (או ישן או שוגג) גם הגדול פטור. הוא רק כשהשפחה היא הפטורה, אבל אם האיש קטן (או ישן, או שוגג) והשפחה גדולה ומזיזה – גם בשפחה הדין כבעריות. ולכן גם מובן מדוע לא נאמר כאן כלעיל: "מה שאין כן בשפחה" (ערוך לנו, לשיטת התוס', ראה להלן).

דהא מקשינן אהדדי היקש הוא בדרך כלל הדידי, ולפי זה, בין שהשפחה קטנה והאיש גדול, ובין שהאיש קטן והשפחה גדולה – אין השפחה לוקה ואין האיש מביא קרבן (ראב"ד, תוס' בש"מ). אבל בתוס' העירו (עפ"י תורת כהנים) שהיקש זה אינו אלא לצד אחד, האיש הוקש לאשה (כפי שהסביר רבא לעיל), ואם השפחה קטנה ואינה לוקה גם האיש אינו מביא קרבן, אבל אשה לא הוקשה לאיש, ופעמים שהוא פטור והיא לוקה. וכן מפורש בספר הלכות גדולות (הלכות עריות). וראה באורח ההלכה. ושלח כדרכה לא מיחייב... שכבת זרע כתיב אבל בשאר עריות, שוה דין ביאה שלא כדרכה לביאה כדרכה, שנאמר: "את זכר לא תשכב משכבי אשה" (ויקרא יח, כב) – מלמד ששני משכבות יש באשה

אורח ההלכה
כל עריות וכו' כל אשה מהעריות האסורות, אם היתה בת שלוש שנים יום אחד ומעלה (שביאתה ביאה), גדול הוא עליה חייב מיתה או כרת או מלקות, והיא פטורה מכלום. וכן אשה גדולה שבא עליה קטן, אם היה בן תשע שנים יום אחד ומעלה, שביאתו ביאה – היא חייבת כרת או מיתה או מלקות, והוא פטור. אחר ער ואחד ישן – הישן פטור, אחד מזיד ואחד שוגג – המזיד חייב והשוגג מביא קרבן, אחד אנוס ואחד ברוצח – האנוס פטור. כמשנתנו. (רמב"ם ספר קדושה הלכות איסורי ביאה פ"א ה"ג.)

הכא גדול נמי פטור וכו' הבא על שפחה חרופה קטנה, או שלא היתה בעולה, או שהיתה שוגגת או אנוסה או ישנה – פטור. כפי שביאר את המשנה רב יהודה בשם רב. ומכל מקום כתב הרמב"ם: בן תשע שנים יום אחד שבא על שפחה חרופה, היא לוקה והוא מביא קרבן. והוסף: ויראה לי שאינו מביא עד שגידול יהיה בן דעת. והראב"ד השיג על דבריו, שהרי קטן אינו בר עונשין. וגם היא פטורה, שהרי הוקשה זה לזה. וכתבו מפרשים כי הרמב"ם מסתמך על תרי"כ (ר"י קורקוט), ועוד, שקרבן אינו עונש אלא כפרה, וגם קטן צריך כפרה (מגדל עז). (רמב"ם שם פ"ג ה"טו). ספר קרבנות הלכות שגגות פ"ט ה"ג.

שלא כדרכה בשפחה חרופה הבא על שפחה חרופה שלא כדרכה – פטור. (רמב"ם ספר קדושה שם. ספר קרבנות שם פ"ט ה"ד.)

חייב — כגומר. שלא כדרכה חייב כדרכה, ד"משכני אשה" כמי (ויקרא יט). נמצא מתכוין ומערה בשפחה — שהערה זה נכוונה — פטור, דהערה נשפחה פטור כשאינו מתכוין דעריית. הערה פלוגתא היא (בסנהדרין ז"א רנ"ב) "צנמות צ"הנא על יצמתו" (נה,ג), איכא למאן דאמר: הערה זו נשיקה, ואיכא למאן דאמר: זו הנקט עטרה.

הדרן עלך ארבעה מחוסרי כפרה

תוספות

הכי קתני עשו כו' — והכי פירוש דברייתא: עשו גומר כמערה ומתכוון כשאינו מתכוון, והאי דינא הוי בכדרכה ושלא כדרכה כדמפרש תלמודא. ומכל מקום קצת קשה: אמאי לא תנא ניעור כישן בהדיהו, ותנא ליה בתריה דכדרכה ושלא כדרכה?

נמצא מתכוין כו' — קשה: אמאי האריך תלמודא בלישניה: דהאי לאו פירוש דברייתא הוא, דכבר אסיקנא ליה שפיר!

כשאין מתכוין דעריית — פירש הקונטרס: כגון שאתו ואחותו במטה, וכסבור לבא על אשתו ונמצא אחותו, דפטור ממלקות וחייב חטאת, הואיל ונהנה דמתעסק הוא. וקשה: שהרי בשפחה נמי חייב חטאת בכי האי גוונא, שהרי מביאין על הזדון כשוגג, ואם כן מאי קאמר "נמצא מתכוין בשפחה כשאין מתכוין לעריית"? בכהאי גוונא שו תרווייהו! לכך יש לומר: כשאין מתכוין דעריית — כגון נפל מן הגג ונתקע, דפטור לגמרי, דאנוס הוא.

הדרן עלך ארבעה מחוסרי כפרה

גם אם מתכוון לאשה אחרת — חייב בשפחה חרופה, שעשו בה את השוגג כמזיד, וגם יש בכך "שכבת זרע". אלא מדובר במי שאינו מתכוון לביאה כלל, והוא כעין המקרה הנדיר שהביא רש"י בעמוד הקודם, שנפל מן הגג על אשה זו, וביאה כו אין בה להזרע. ובביאה מעין זו גם בעריית אינו מתחייב כלל, מפני שהוא אנוס.

נמצא מתכוין והמערה בשפחה וכו' בתוס' התקשו מה מוסיפים דברים אלה, שהרי רב ששת כבר יישב את לשון הברייתא כולה. והרא"ש כתב כי אריכות לשון זו באה לפרש כי דווקא במערה ובביאה שלא כדרכה קיים הבדל בין שפחה חרופה לבין העריית, אבל לא לענין אינו מתכוון ולא לענין ישן, ואילו רבינו גרשום הסביר כי כאן מוצע תירוץ חדש לברייתא, שהיא משווה שפחה חרופה לעריית לענין הפטור. ואכן בחינה מדוקדקת של פירושו מראה כי כל חלקי הברייתא מצויים במשפטים אלה, תוך כדי סידור אחר (עיי"ש). וכן לפי גרסת בעל הלכות גדולות (ראה בגרסות) משמע כי מדובר כאן בתירוץ של דברי הברייתא.

איפכא איבעי ליה למיתני [ההפך היה צריך לו לשנות]. שעשו מערה כגומר, שבגומר פשוט לנו הדבר! לאחר כל הקושיות הללו של רב ששת אמר ליה [ל] התנא (חזור הברייתות): איסמיה [אמחק אותה] את הברייתא הזו, שמשובשת היא? אמר ליה [ל]: לא, אל תמחק, אלא יש לתרצה שהכי קתני [כך הוא שונה]:

עשו דין גומר שלא כדרכה בשפחה חרופה, דלא מיחייבי [שאינם חייבים]. כדין מערה כדרכה בשפחה חרופה, שהם פטורים. וטעמו של דבר — שהרי "שכבת זרע" כתיב [נאמר] בה (ויקרא יט, כ), וביאה שלא כדרכה אינה ראויה להוליד, גם אם הוא גומר ביאתו. וכן עשו דין מתכוין שלא כדרכה בשפחה, שהם פטורים, כדין אינו מתכוין גם אם בא עליה כדרכה, ומאותו טעם: "שכבת זרע" כתיב [נאמר] בה, וביאה שלא כדרכה אינה ראויה להוליד. וכן עשו דין ניעור שלא כדרכה בשפחה, שהם פטורים, כדין ישן אפילו כדרכה, מאי טעמא [מה הטעם]? "שכבת זרע" כתיב [נאמר]. ומוסיפים: נמצא שהמתכוין והמערה בשפחה, כלומר, מי שהערה בה והוא מתכוון — דינו כשאין מתכוין בכל עריית, שהוא פטור. וכן דין ישן בשפחה חרופה כדרכה — כדין ישן שהוא פטור. וכן נמצא דין ניעור שלא כדרכה בשפחה — כדין ישן של כל עריית, שהוא פטור.

עיונים

הכי קתני עשו גומר וכו' הפירוש בפנים הוא כשיטת התוס', שלפי תירוץ זה, הביטוי "כדרכה כשלא כדרכה" אינו אחת מן ההשוואות שבברייתא, כהמשך ל"גומר כמערה, מתכוון כשאין מתכוון, נעור כישן", אלא הוא מהווה הסבר להשוואות אלו, שצריך להוסיף לכל השוואה את המלים "שלא כדרכה" ו"כדרכה". ולפי זה הברייתא מראה כיצד בכל האופנים שמתחייבים בהם בדרך כלל בשפחה חרופה — גומר, מתכוון וניעור, אם היה זה שלא כדרכה — הריהם פטורים, כאילו לא היה גומר אלא רק מערה, וכאילו לא היה מתכוון, או כאילו לא היה ניעור אלא ישן. אמנם, כפי שהעירו בתוס', יש קושי בהסבר זה, שהרי "כדרכה כשלא כדרכה" אינו מופיע ממש בסוף הברייתא, אלא קודם ל"ניעור כישן" (ראה ש"מ). ויש שהסביר תירוץ זה של רב ששת באופן אחר לגמרי, שיש כאן שורה של מקרים שדינו של זה כזה, ודינו של זה כזה (ערוך לנר). מתכוין וכו' כאינו מתכוין דשכבת זרע כתיב כתבו בתוס' כי "אינו מתכוין" האמור כאן אינו כוונתו כמו בכל מקום, שאינו מתכוון לאשה זו, אלא לאשה המותרת לו. שהרי

גרסות

איפכא איבעי ליה למיתני בכת"י וועד: מערה כגומר איבעי ליה למיתני ובש"מ: איפכא איבעי לך למיתני.

לא הכי קתני בכת"י וועד: לא תני הכי ויש בכת"י: לא הכי תני.

עשו גומר שלא כדרכה — מאי טעמא דשכבת זרע כתיב בכת"י וועד וכעין זה בש"מ: עשו גומר כמערה שלא כדרכה בשפחה דלא מחייב כמערה בכדרכה בשפחה דפטור מאי טע' דשכבת זרע כתי'. מתכוין בשלא כדרכה בשפחה דלא מחייב בשאין מתכוין בכדרכה [ד]פטור מאי טע' דשכבת זרע כתי'. ניעור שלא כדרכה בשפחה דלא מחייב כישן בכדרכה דפטור מאי טע' דשכבת זרע כתי'.

נמצא — כישן דכל עריית יש כתי' שקטע זה חסר בו.

נמצא מתכוין והמערה בשפחה בכת"י וועד: נמצא מתכוין ומערה בשפחה ויש בכת"י: נמצא מתכוין והערה בשפחה.

ישן כדרכה בכת"י וועד: ישן בכדרכה.

דכל עריית בכת"י וועד: דשאר עריית וכך הוא נוסח בעל הלכות גדולות (הלכות עריית) בסוגיה זו, החל מן העמוד הקודם: **תני תנא קמיה דרב ששת עשה גומר כמערה ומתכוין כשאין מתכוין וכדרכה כשלא כדרכה וישן כניעור. א"ל אדרבה להאי גיסא איפכא מיבעי ליה. א"ל איפוך. א"ל לא בשפחה קאי והכי קתני גומר בשפחה כמערה בכל עריית, נמצא מתכוין ומערה בשפחה כשאין מתכוין בכל עריית, כדרכה בשפחה כשלא כדרכה בעריית, נמצא ער ושלא כדרכה דשפחה כישן דכל עריית.**

מסורת הש"ס
 א. תוספתא כריתות פ"ב ג (בשנינו).
 ב. יבמות פ"ב, קדושין סה, ב. וראה תוספתא שם.
 ג. יבמות שם. ב"מ ג, ב. וראה תוספתא שם. תוי"כ ויקרא ד, כג. ועיין ירושלמי נזיר פ"ח ח"א.
 ד. שבת ע"א.
 ה. תוספתא כריתות פ"ב י.
 ו. יבמות פ"ב, קדושין סה, ב.

גרסות

והוא אומר לא אכלתי רבי מאיר מחייב בש"מ בשם קצת ספרים ישנים: והוא אומר לא אכלתי פטור ר"מ מחייב ועי"ש. והבי"ח מגיה: והוא אומר לא אכלתי ר"מ מחייב וחכמים פוטרים.
אם הביאוהו שנים בכתי"מ: קל וחומר ומה אם הביאוהו שנים.
לידי מיתה... לידי קרבן במשניות: למיתה... לקרבן. מה אם ירצה בכתי"מ: לא אם ירצה ובש"מ בשם ספרים אחרים: אף זה אם ירצה.
מיד הייתי פטור במשניות: מיד הייתי.
אינו חייב אלא אחת במשניות: אינו חייב אלא חטאת אחת.
ופיגול ונותר ובמשניות: ונותר ופיגול ויש בכתי"מ של המשנה: ופיגול וטמא.
וחזר ואכל כחצי זית אחד בהעלם אחת ממין אחד בש"מ מחק את המלה "אחר", ובמשניות: וחזר ואכל כחצי זית ממין אחד.
אלא שתיקה בכתי"מ חסרות מילים אלו.
והוא אומר לא אכלתי בכתי"מ: והוא אומר לא אכלתי פטור כבמשנה וכן הגיה הבי"ח.
טעמא דמכחיש יש בכתי"מ דהא מכחיש.
אבל שתיק מיחייב בכתי"מ: אבל שתיק מיחייב.
וכל שכן תרי יש כתי"מ שחסרות בו מילים אלו.

א משנה אמרו לו לאדם: ראינו שאכלת חלב - הרי זה מביא חטאת על פיהם, אם היה שוגג. עד אחד אומר: אכל חלב, ועד אחר אומר: לא אכל, וכן אשה אומרת: אכל, ואשה אומרת: לא אכל - מביא אשם תלוי, שאדם מביא קרבן זה על ספק חטאת. אם היה עד אומר: אכל, והוא עצמו אומר: לא אכלתי - הרי הוא פטור. אם היו שנים עדים אומרים: אכל, והוא אומר: לא אכלתי - ר' מאיר מחייב חטאת. אמר ר' מאיר: הוכחה לדבר מקל וחומר, אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה, כגון שהעידו עליו שהרג אדם, גם אם הוא מכחישם - לא יביאוהו לידי קרבן הקל? אמרו לו: בקרבן אינם יכולים לחייב אותו בניגוד לדבריו, שכן מה אם ירצה לומר "מזיד הייתי" - הרי הוא פטור מקרבן. אכל חלב ועוד חתיכת חלב בהעלם (בשגגה) אחת, כגון שלא נודע לו בינתיים שחלב אסור, או שחתיכה זו שאכל היתה חלב - אינו חייב אלא חטאת אחת. אבל אם אכל חלב ודם ופיגול ונותר בהעלם אחת - חייב חטאת על כל אחת ואחת. זה חומר (חומרה) במנין הרבה ממין אחד. ויש חומר במנין אחד ממנין הרבה, שאם אכל כחצי זית וחזר ואכל כחצי זית אחר בהעלם אחת, אם היו שתי החתיכות ממין אחד - חייב, שהרי אכל כזית שלם של איסור בשגגה אחת. אבל אם היו משני מינין, וכגון כחצי זית חלב וכחצי זית דם - פטור, שלא אכל כדי שיעור אכילה מאחד מהם כדי להתחייב עליו.
ב גמרא קתני [שונה] התנא במשנה: אמרו לו אכלת חלב - מביא חטאת. ומדייקים: "אמרו" כמה הוי"ן [הם]? תרין [שנים]. ויש לשאול: והוא מה אמר להן [אומר להם]? אלימא דשתיק ולא קמכחיש להו [אם תאמר ששותק ואינו מכחיש אותם], אלא לפי זה יש לדייק כי דווקא על שתיקה דתרין [מול עדות של שנים] הוא שמביא חטאת, אבל על שתיקה דחד [מול עדות של אחד] - לא. ואולם, אימא מציעתא [אומר את אמצעייתה של המשנה]. עד אחד אומר: אכל, והוא אומר: לא אכלתי - פטור. ונדייק: טעמא [הטעם]. דווקא [במקרה דמכחיש ליה [שהוא מכחיש אותן] ואומר: לא אכלתי - פטור, אבל שתיק - מיחייב [אם הוא שותק - הוא חייב], וכל שכן

מרו לו: אַכְלַתְּ חֶלֶב - מְבִיא חֲטָאת. *עַד אוֹמֵר: אָכַל, וְעַד אוֹמֵר: לֹא אָכַל, אִשָּׁה אוֹמֶרֶת: אָכַל, וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: לֹא אָכַל - מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוּי. *עַד אוֹמֵר: אָכַל, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא אָכַלְתִּי - פְּטוּר. *שְׁנַיִם אוֹמְרִים: אָכַל, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא אָכַלְתִּי - רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּב. אֶמַּר רַבִּי מֵאִיר: אִם הִבְיֵאוּהוּ שְׁנַיִם לְיַדִּי מִיְתֵה חֲמוּרָה, לֹא יִבְיֵאוּהוּ לְיַדִּי קֶרֶן הַקֶּל? אֲמָרוּ לוֹ: מָה אִם יִרְצֶה לִוְמֵר "מְזִיד הָיִיתִי" - פְּטוּר! יֶאֱכַל חֶלֶב וְחֶלֶב בְּהֶעֱלֵם אֶחַת - אֵינּוּ חַיִּיב אֶלָּא אֶחַת, *אָכַל חֶלֶב וְדָם וּפִיגוּל וְנוֹתֵר בְּהֶעֱלֵם אֶחַת - חַיִּיב עַל כָּל אֶחַת וְאֶחַת; זֶה חוֹמֵר בְּמִנְיַן הַרְבֵּה מִמִּין אֶחָד. וְחוֹמֵר בְּמִין אֶחָד מִמִּנְיַן הַרְבֵּה, שְׁאֵם אָכַל פְּחָצִי זֵית וְחֹזֵר וְאָכַל פְּחָצִי זֵית אַחֵר בְּהֶעֱלֵם אֶחַת, מִמִּין אֶחָד - חַיִּיב, מְשַׁנֵּי מִינֵין - פְּטוּר.
ב גמרא קתני, אמרו לו: אַכְלַתְּ חֶלֶב - מְבִיא חֲטָאת; "אמרו" פְּמָה הָוִיין? תְּרִין. וְהוּא מָה אָמַר לָהֶן? אֵלִימָא דְשִׁתִּיק וְלֹא קִמְכַחֵשׁ לָהֶן, אֶלָּא שִׁתִּיקָה דְתִרִין הוּא דְמְבִיא חֲטָאת, עַל שִׁתִּיקָה דְחַד - לֹא. אֵימָא מְצִיעֵתָא, עַד אוֹמֵר: אָכַל, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא אָכַלְתִּי; יִטְעֵמָא דְמְכַחֵשׁ לֵיהּ, אָכַל שִׁתִּיק - מִיחַיִּיב, וְכָל שֶׁפֶן

משנה אמרו לו - מפרש בגמרא. אם הביאוהו כו' - כגון אם העידו זו שהרג את הנפש. אם ירצה לומר מזיד הייתי - אם היה רוצה לפטור עצמו בשקר - היה יכול לומר מזיד היה, ומזיד פטור.
תוספות
אמרו לו. עד אומר לו [צריך להיות: לא] אכל כו' - צריך לומר דמיירי שהעידוהו שנים בבת אחת. דאי בזה אחר זה, הא כל מקום שהאמינה תורה עד אחד - הרי כאן שנים [יבמות פ"ב, ח, וכן שנתקבל עדותו - תו לא קפדינן בעדות השני שאומר לא אכל. וצריך לומר דמיירי שהאיש שמעידין בו שותק, דאי אמר "איני יודעי" - פטור. כדנפקא בגמרא "ואו הודע אליו" כו', ומסיק דמיירי בעד אחד, שאינו יכול לחייבו קרבן. ועל כרחק מיירי שאותו שהעיד עליו אמר "איני יודעי", דאי אמר "לא אכלתי" - פשיטא דעד אחד לא מהימן, כדכתיב (דברים יט): "לא יקום עד אחד באיש", דנראה שאין עד אחד קם רק לשבועה.
ואשה אומרת לא אכל - מכאן משמע דאשה מהימנא טפי מגזלן. שהרי גבי גזלן משמע דלא אמרינן שתיקה כהודאה, כדאמרינן (קדושין סו, א): אי מהימנא לך דלא גולנא הוא זיל אפקה, ואף על גב דשתקה. אלמא לא אמרינן שתיקה כהודאה דמיא. ועובדא הוה ההוא סמיא דהוה מסדר מתינתא קמי דרב ששת כו' אתא חד גברא ואמר שאשתו זינתה, וקא אמר: אי מהימנא לך דלאו גולנא הוא זיל אפקה. והכא אי שתיק - מהימנא האשה.
עד אומר אכל והוא אומר לא אכלתי פטור - והוא הדין אם אמר "איני יודעי", כמו שפירשתי.

שאם אכל כחצי זית וחזר ואכל כחצי זית ממין אחד חייב משני מינין פטור - ואם תאמר, והא אמרינן בפרק "קדשי מזבח" (מעילה יז, א): הפיגול והנותר אין מצטרפין, וקא אמר בגמרא: לא שנו אלא לטומאת ידים, אבל לאכילה מצטרפין! ויש לומר: דהתם לענין מלקות. אי נמי, לענין שאם יפלו לקדירה אחת מצטרפין לתת טעם, דהא שם אחד הוא, דלכא אלא חד לאו אתרווייהו. אבל הכא מיירי לדין חיוב קרבן.
אימא מציעתא עד אומר אכל והוא אומר לא אכלתי כו' - והוא הדין דמצי מייתי מרישא: עד אומר "אכל" ועד אומר "לא אכל" ומביא אשם תלוי; טעמא דאמר עד אחד "לא אכל", הא לאו הכי - חייב חטאת, פטור לגמרי, ואפילו אומר "איני יודעי" כמו שפירשתי.

עיונים
 אמרו לו אכלת חלב מביא חטאת הלכה זו מסתמכת על מה ששנינו בראש המסכת (ב, א) שהאוכל חלב חייב כרת. ולכן אם עשה כן בשוגג - מביא חטאת. והמשנה משתמשת במקומות רבים בדוגמה זאת של אכילת חלב, מפני ששגגתו מצויה ביותר, שהחלב מצוי בתוך הבית, ומראהו כשל שומן מותר, וכך ייתכן כי עד סבור שאכל חלב ועד אחר יחלוק עליו (ששונים לדוד). ולכן גם קרויה חטאת סתם במקומות רבים בשם "חטאת חלב" (ראה רש"י וזבחים ח, א. ר"ש נדרים ד, א).
מביא חטאת - והוא הדין אם אמר לו עד אחד שהתיכה שלפניו היא חלב, ושתק (ראה להלן), שאם אכלה לאחר מכן בשגגה (ששכח שהיא חלב) - שחייב חטאת (רמב"ם הל' שגגות פ"ג ה"ב). והוסיף הרמב"ם כי במקרה זה, אם אכלה במזיד - יתחייב מלקות, אף על פי שברדף כלל אין אדם לוקה אלא על פי שני עדים.
אשה אומרת אבל ואשה אומרת לא אכל כלומר, גם אשה שהיא פסולה לעדות, נאמנת בעניני איסורים, ומביא על פיה קרבן חטאת, ובמקרה של ספק - אשם תלוי. ונחלקו הדעות (בבבלי יבמות ק"ז, ובירושלמי שם פט"ו ה"ז) האם עדות אשה דינה ככל עד כשר, או האם עדותו של עד כשר עדיפה על של אשה, והוא יכול להכחיש (ראה שו"ע אה"ע ז', ל"ח) וראה בתוס' שכתבו שאשה עדיפה מפסולי עדות.
עד אומר אבל ועד אומר לא אכל מביא אשם תלוי כתבו בתוס' כי מדובר כשהעידו שניהם בבת אחת. אבל אם בא אחד והעיד, הואיל ומן התורה עד אחד נאמן באיסורים, ונתקבלה עדותו - אין מקבלים את עדותו של השני, לפי הכלל שכל מקום שהאמינה התורה עד אחד הרי הוא כשני עדים (תוס' עפ"י סוטה לא, ב). אמנם יש סבורים כי כלל זה הוא דווקא במקום שיש בו צורך בשני עדים והתורה אמרה כי די באחד, וכגון דבר שבערוה. אבל במקום שאין צורך אלא בעד אחד - אין לומר דבר זה (ריטב"א יבמות פ"ב, ח, ב).
ר' מאיר מחייב מדברי ר' מאיר במקומות אחרים מובאר כי כופים אותו להביא קרבן. וכתבו בתוס' (להלן יב, א) כי אף ששנינו שחייבי חטאות אין כופים אותם - זהו כשאינו רוצה להתכפר, אבל כאן מדובר שהוא רוצה להתכפר אלא שהוא סבור שהוא פטור. ושאלו ראשונים: וכי איך יכולים העדים להעיד שאכל בשוגג כדי לחייבו חטאת? ואולי אבל במזיד! ומתרצים שראינו שמחזר לאכול היתר אלא שטעה ונטל איסור ואכלו (ש"מ ב"מ ג, ב). ויש שהסבירו כי כיון שהם אומרים לו שאכל חלב והוא טוען שלא אכל, הרי זה כמודה להם שהיה זה בשוגג, שלא ידע שאכל חלב (ש"מ בעמוד הבא).
מה אם ירצה לומר מזיד הייתי ולדעת ר' מאיר אין הדבר מועיל במקום עדים. ואפילו אם הוא מסביר את דבריו, שהתכוון לומר: לא אכלתי בשוגג כדבריהם אלא מויד -

חייב, כיון שכל היום היה מכחיש את דבריהם (תורת כהנים).
אבל שתיק מיחייב וכל שכן תרי ויש כאן שתי קושיות: האחת - "אבל שתיק מיחייב", שאם נפרש את תחילת המשנה בשתיקה, והשותק מול עד אחד פטור, הרי מן ה"אמצעייתא" מגיעים למסקנה הפוכה. השותק מול עד אחד - חייב. והקושיה השניה - "יכול שכן תרי", שאם יש להסיק כן בוודאות מן ה"אמצעייתא" - אין צורך לומר את הדברים ברישא (חק נתן).
אורח ההלכה
אמרו לו אכלת חלב מי שהעידו עליו עדים, ואפילו עד אחד או אשה, שחטא בדבר שחייבין עליו חטאת קבועה, וכגון שעשה מלאכה בשבת או שאכל חלב ולא הכחישם אלא שתק - חייב להביא חטאת. כמשנה, וכפירושה הגמרא. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות שגגות פ"ג ה"ב).
עד אומר אבל וכו' האוכל חתיכה, ועד אחד אומר לו: זה שאכלת חלב היה, ועד אחד אומר: לא אכלת חלב, וכן אשה אומרת: אבל, ואשה אומרת: לא אכל, והוא אינו יודע אם חטא או לא חטא - הרי זה מביא אשם תלוי. והוא במקרה שכבר נקבע האיסור, וכגון שהיו לפניו שתי חתיכות, של חלב ושל שומן, ועד אחד מעיד שאכל את החלב, והאחר מעיד שאכל את השומן. עפ"י הגמרא להלן יח, א. (ראה ראב"ד, ר"י קורקוס וכו"מ). (רמב"ם שם פ"ג ה"ג).
והוא אומר לא אכלתי מי שהעידו עליו עדים שחטא בדבר שחייבים עליו חטאת קבועה, והוא אומר: אני יודע בוודאי שלא עשיתי דבר זה - אינו חייב חטאת. שהואיל ואם יאמר מויד הייתי יפטר מן הקרבן, כשאמר להם: לא אכלתי ולא עשיתי - נעשה כאומר: לא אכלתי בשגגה אלא בודין, שהוא פטור מן הקרבן, ולא הכחיש את העדים. כדעת חכמים. (רמב"ם שם פ"ג ה"א).
אכל חלב וחלב... חלב ודם וכו' מי שאכל חלב (או איסור אחר שחייבים על זדונו כרת) כמה פעמים, ואפילו במשך כמה ימים, והיה זה בהעלם אחד, שלא נודע לו בינתיים שהוא חלב, או שהוא אסור באכילה - חייב חטאת אחת בלבד. אבל אם אכל כמה מאכלים אסורים, ואפילו בהעלם אחד - חייב חטאת על כל סוג בפני עצמו. כמשנה. (רמב"ם שם פ"ו ה"א וה"ז).
אבל כחצי זית אכל כחצי זית חלב וחזר ואכל כחצי זית בהעלם אחד, אף על פי שהפסיק בין האכילות - הרי הן מצטרפות וחייב חטאת. אבל אם אכל כחצי זית חלב וכחצי זית דם, אפילו בהעלם אחד - פטור מחטאת. כמשנה. (רמב"ם שם ה"א וה"ח).

גמרא רבי מאיר היא — דאמר: אס היצואוהו שניס כו'. מאי קמשמע לן הא מסיפא שמעינן לה — דקתני: שניס אומריס אכל כו'. הכי קאמר — סיפא: דנר זה שנינו למעלה, אמרו לו "אלכלת" כו' מציא חטאת — לאו דברי הכל היא, אלא מחלוקת רבי מאיר וחכמים, שרבי מאיר אומר אס היצואוהו שניס כו', וחכמים אומריס כו', וסיפא מפרש לרישא. איכא דאמרי — הכי פריך התלמוד: "אמרו" משמע מד כו'. מותרת לחזור לו — לראשון, ועל פי עדים שאמרו לה שניס "מת בעליך", ולפיכך מותרת לראשון, שהרי אנוסה היא, ששניס אמרו לה. דלונס צישראל שרי. מכלל דרישא — דקתני: תלא מזה ומזה — שנסאת צרשות בית דין ועד אחד, דהוה לה למידק יפה אס מת. דהאי דשרייה רנן לאנסוהי על פי עד אחד — משום דדייקא ומנסבא, דמתוך חומר שהחמרת עליה נסופה דתלא מזה ומזה, הקלת עליה בחלמה, כדאמר במסכת יבמות (פ"ח, א). ואמטו להכי, נשאת על פי עד אחד, והיא גופה לא דייקא, ואישתכח דלא מת — תלא מזה ומזה. כדאמרינן במסכת סוטה (כ"ז, ב): "ונטמאה" "ונטמאה" שני פעמים — אחד לנעול ואחד לנעול. לעולם דלא מכחיש ליה — ומתנין הכי קתני: אמרו לו [כו'], כמה דברים אמורים — בשותק, אכל מכחישו, כגון עד אמר "אלכל" והוא אמר לא אלכלתי — פטור. הודע אליו — משמע: מעלמנו, ולא שידעוהו אחרים.

תוספות

אלא דקא מכחיש להו ומני רבי מאיר היא — דליכא למימר דמירי כשאמר "איני יודע". דפשיטא דחייב, ד"איני יודע" גבי תרי עדים הוא כשתיקה.

תוספות ישנים

דבר זה מחלוקת רבי מאיר ורבנן — תימה: למאי איצטריך למיסתמיה ברישא? אי דלהוי סתם ואחר כך מחלוקת — פשיטא, דיחיד ורבים הלכה כרבים! **מכלל** דרישא ברשות בית דין ועד אחד — דבשני עדים אין צריך רשות בית דין.

אם היו תרי [שנים] מעידים והוא שותק. ואם כן יש כאן סתירה בענין השותק מול עד אחד! אלא צריך אתה לומר כי מדובר בראש המשנה במקרה דקמכחיש להו [שהוא אותם], את שני העדים, ומשנה זו מני [שיטת מ"י היא]? שיטת ר' מאיר היא, שאמר בהמשך: הכחשה דבי תרי [שמכחיש עדות של שנים] לאו הכחשה היא, אבל לרבנן [לשיטת חכמים] החולקים עליו, הוא פטור. ושואלים: לדרך זו, שמדובר בתחילת המשנה שהוא מכחיש שני עדים, ומאי קמשמע לן [ומה משמיע לנו התנא] בהלכה זו? הלא מסיפא שמעת מינה [מן הסוף שומע אתה] אותה במפורש! ומשיבים, הא קמשמע לן [דבר זה משמיע לנו] בסיפא: דבר זה ששנינו בראש המשנה, שאם אמרו לו שנים שאכל חלב מביא חטאת, הוא מחלוקת ר' מאיר ורבנן [וחכמים], והוא עוסק במקרה דקמכחיש להו [שמכחיש אותם]. זהו מהלך אחד של סוגיית הגמרא. איכא דאמרי [יש שאומרים] באופן אחר: "אמרו לו" נמי [גם כן] חד קרי ליה [אחד קוראים לו], שלפעמים על עד אחד אומרים "אמרו לו", וכפי דתנן [ששנינו במשנה]: האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה: מת בעליך, ונישאת, ואחר כך בא בעלה — תצא מזה ומזה, מבעלה הראשון ומזה שנישאה לו, דקיימא לן [שמוחזק בדין] ש"אמרו לו" של משנה זו הוא אפילו בחד [באחד]. ממאי [ממה] מהיכן אתה יודע דבר זה? מדקתני סיפא [ממה שהוא שונה בסוף]: נישאת שלא ברשות — מותרת לחזור לו לבעל הראשון. והרי מאי [מה] שלא ברשות האמור כאן — שלא ברשות בית דין ועד אחד, שלא הוצרכה לרשות מיוחדת של בית דין להנישא, מפני שהיו לה שני עדים שמת בעלה; מכלל הדברים אתה למד דרישא [שבתחילה], שתצא מזה ומזה, מדובר ברשות שקיבלה מבית דין ובעד אחד, שעל פיו התירה בית דין להנישא. אלמא [מכאן] שלגבי עד אחד קתני [שונה התנא] במשנה זו לשון "אמרו", ולפי זה, הכא נמי דקתני [כאן גם כן, במשנתנו, שהוא שונה] "אמרו לו", משמע אפילו עד אחד, שמחייב אותו חטאת. ומתקשים: והוא עצמו, מאי קאמר [מה הוא אומר]? אלימא דקא מכחיש ליה [אם תאמר שהוא מכחיש אותו, את העד].

מי מיייתי [האם הוא מביא קרבן]? והא קתני מציעתא [והרי הוא שונה בהלכה האמצעית]: עד אחד אומר: אכל, והוא אומר: לא אכלתי — פטור! אלא תאמר שמדובר במקרה דשתיק [שהוא שותק] — הלא ממציעתא שמע מינה [מההלכה האמצעית] אתה יכול ללמוד את זאת, שהרי הוא שונה, עד אחד אומר: לא אכלתי — פטור. ונדייק: טעמא [הטעם, דווקא] במקרה דקא מכחיש ליה [שהוא מכחיש אותו] — פטור, אבל שתק מישתק [כשהוא שותק] — חייב, ולא הוצרכנו לתחילת המשנה! ומשיבים: לעולם תפרש שמדובר בתחילת המשנה במקרה דלא מכחיש ליה [שאינו מכחיש אותו], אלא שותק. והכי קתני [וכך הוא שונה]: אמרו לו [אפילו אחד]: אכלת חלב — מביא חטאת, וממשיכה המשנה בהלכה האמצעית: כמה דברים אמורים — דשתיק [במקרה ששותק] מול העד, אבל אם הוא מכחיש ליה [אותו] — פטור. ושואלים: ומדאורייתא מנלן דלא מכחיש ליה [ומן התורה מניין לנו שבמקרה שאינו מכחיש אותו, את העד] הריהו חייב חטאת? דתנו רבנן [ששנו חכמים] בענין חיוב קרבן חטאת: "או הודע אליו חטאתו" [ויקרא ד, כח] — שנודע לו מאליו, מעצמו, ולא שידועוהו אחרים; יכול שאינו מתחייב בחטאת על פי אחרים, אפילו אין הוא מכחישן? תלמוד לומר: "או הודע אליו" לומר — מכל מקום, אפילו הודיעוהו אחרים הוא מתחייב, כשאינו מכחישם אלא שותק. ונברר: במאי עסקינן [במה אנו עוסקים]? אלימא בתרין [אם תאמר שמדובר בשנים], וכי תרין [שנים] ואין מכחישן קרא בעי [צריך פסוק] לומר שהוא חייב?

עיונים

אלא דקמכחיש להו ובכך מתיישבת הסתירה בין הרישא למציעתא, שהרי כך אנו מדייקים מן הרישא: דווקא המכחיש שנים חייב, אבל המכחיש אחד — פטור. ולדרך זו, השותק מול עד אחד — חייב, כדיוק המציעתא. איכא דאמרי וכו' אין הבלד להלכה בין שתי הלשונות, שלשתיהן אם העיד לו עד אחד והוא שותק — חייב להביא קרבן. וההבדל ביניהן אינו אלא בפירוש המשנה, שלשון הראשונה תחילת המשנה עוסקת בשנים שאמרו לו והוא מכחיש, וכשיטת ר' מאיר. ואילו ללשון השנייה תחילת המשנה היא לשיטת חכמים, והיא עוסקת בין בשנים שאמרו לו אכלת חלב ובין באחד, והוא שותק, ומשום כך הוא מתחייב (אביר יעקב). נישאת שלא ברשות מותרת לחזור לו — טעם הדבר, שהנישאת על פי שנים — אנוסה היא, שהרי עשתה על פי התורה, שצויתה: "על פי שנים עדים וקום דבר" (דברים יט, ט). וכלל הוא בתורה שהאנוס פטור. אבל הנישאת על פי עד אחד, התירוה חכמים להנישא מתוך הנחה שלא תינשא לאחר אלא אם כן דקדקה בדבר. ונמצא שבה הדבר תלוי, וכיון שלא נשללה בצורה מוחלטת האפשרות שבעלה מת — אינה אנוסה, וחל עליה הדין הרגיל בתורה, שהיא אסורה לבעלה ולבעלה.

אורח ההלכה
האשה שהלך בעלה וכו' — האשה שהלך בעלה למדינה אחרת ובאו (עד אחד, או אפילו שנים) ואמרו לה: "מת בעליך" ונישאת על פי עדותם ואחר כך בא בעלה הראשון — תצא בנט משניהם ואסורה על שניהם לעולם. כמשנה ביבמות (פ"ב), ואין הבלד לענין זה אם נישאת ברשות או שלא ברשות, על פי עד אחד או על פי שני עדים. כמסקנת הסוגיה ביבמות צ"ב, (רמב"ם ספר נשים הלכות גירושין פ"י ה"ה, שו"ע א"ע יז, נ).

מסורת הש"ס
ז. משנה יבמות פ"ב, ספרי ומדרש תנאים דברים כד, ד. ילק"ש תורה תתקלו. עיין תוספתא יבמות פ"יא ה. ח. יבמות שם (כל הענין בשינוי). ט. יבמות שם. תוי"כ ויקרא ד, כג. שם כח. וראה שם ה, יח. ילק"ש תורה תסט.

גרסות

ומאי קמשמע לן בכת"י: מאי קמשמע לן. איכא דאמרי יש בכת"י: איבעית אימא. אמרו לו נמי חד קרי ליה דתנו בכת"י ומעוד: אמרו לו חד נמי אמרו קרי ליה כדתנו. דקיימא לן דאפילו בחד יש בכת"י: דקיימא לן בחד וראה רש"י. שלא ברשות בית דין ועד אחד ברוב כת"י: שלא ברשות בית דין ועל פי עדים ובמקבילה: שלא ברשות בית דין אלא בעדים. אלא דשתיק ממציעתא שמע מינה בכת"י ומעוד: אלא דשתיק סוף סוף מאי קמשמע לן ממציעתא שמעת מינה דקתני.

